

תוכן עניינים

מבוא.....	3
סמים בהבניה החברתית.....	3
היחס לסמים במדינות העולם.....	4
פניקה מוסרית ושימורה על ידי החברה והגופים הרשמיים.....	6
מוזיקה פופולרית ותרבות בישראל.....	8
סמים במוזיקה הפופולרית בישראל.....	9
שינויים בפקודת הסמים בישראל וההבדל בין סמים "קשים" ל"קלים".....	11
פרשנות תרבותית של מופעי מחאה וניתוח שלושת הממדים של Neiger & Kohn.....	11
שאלת מחקר ראשית ומשנית.....	12
שיטת המחקר.....	13
ממצאים.....	16
דיון, סיכום ומסקנות.....	26
ביבליוגרפיה.....	29
נספחים.....	33

מבוא

סמים בהבניה החברתית

הבניה חברתית הינו מונח כללי שמתייחס לתיאוריות המדגישות את הטבע החברתי הנוצר של החיים החברתיים. במובן מסוים כל הסוציולוגים יטענו זאת, כך שהמונח יכול בקלות להיות נטול משמעות. גישה זו מדגישה את רעיון ה"חברה" המיוצרת באופן פעיל ויצירתי על ידי בני האדם. גישה זו מציגה את העולם כפי שהמציאה החברה ולא רק רעיון נתון או מובן מאליו. עולמות חברתיים הינם רשתות פרשניות שארגנו יחידים וקבוצות. המונח רשמית נכנס לאוצר המילים הסוציולוגי באמצעות פיטר ברגר ותומס לוקמן (Berge, Luckmann, 1967) המנסה ליצור שילוב חדשני של רעיונותיהם של אמיל דורקהיים וג'ורג הרברט מיד. עבור ברגר ולוקמן, התכונות הבסיסיות של הסדר החברתי נלכדות בעיקרון כי "החברה היא מוצר אנושי" והאדם הוא "מוצר חברתי". מחקר המקרה העיקרי שלהם על ההבניה החברתית היה הדת, אך בו בעת התפתחה תורת הסטייה והפכה לפופולרית, מה שמרמו במקביל על כך שסטייה היא הבניה חברתית. כמו כן, במסגרת הסוציולוגית של החינוך, חוקרים פרסמו טיעונים שלפיהם הידע החינוכי נבנה גם מבחינה חברתית. ממספר מקורות שונים במקצת, אם כן, התגבש הביטוי הכללי יותר של ההבניה החברתית - והמונח איבד הרבה מן המשמעות המיוחדת המקורית שלו (Scott & Marshall, 2009).

מנדרסון (Manderson, 1995) טוען שעל מנת להבין את מהות ועוצמת הוויכוח על נושא הרפורמה שעבר נושא הלגליזציה בסמים, יש צורך להעריך את הכוחות החברתיים אשר השפיעו ביחסם לשאלת הלגליזציה ואת המשמעות הסימבולית אשר מחוברת לדימוי הסמים בחברה. המלחמה בסמים היא מלחמה על דימויים רגשיים וסמלים שנויים במחלוקת. בדגש על רעיון הגבולות החברתיים, מה מותר ומה אסור לעשות – עניין חיוני לתפיסתה של החברה את העולם, מהותו של הסם ועצם קיומו, ולארגונים החברתיים בציוויליזציה המערבית. יחד עם זאת, יש כאלה הטוענים שהמחלוקת בלגליזציה הינה כישלון החברה להבין שהיא מתמודדת עם תחום סימבולי, דבר אשר מייסר גם את המשתמשים בסמים וגם את הגופים המחקריים. לדידו המוזיקה העממית הייתה עוינת כלפי סמים קשים (הרואין וקוקאין) וכי המאזינים הצעירים כיום נחשפים לדימויים שליליים יותר של סמים מאשר המאזינים המבוגרים יותר. ממצאים אלה יוצאי דופן באופן דרמטי מן הקורפוס של הספרות, אשר מעריך מוסיקה פופולארית עם נושא השימוש בסמים. הני"ל מציין בנוסף כי ניתן להניח כי המילים בשירה הפופולרית מעריכים באופן חיובי את חווית הסמים כי אנשים צעירים לרוב נוטים להקשיב למוסיקה הזו וגם להשתמש בסמים.

החפצה של גורמים סמליים מנציחה את אותן בעיות שחברה מערבית מנסה לפתור למעשה במין תהליך החרגה (להפוך דבר מה לחרג, מוזר או אסור) מהנורמה, של שימוש בסמים המשתמש והמחוקק לא שונים כל כך ממה שנהוג לחשוב. מושגים בחברה כמו "המלחמה בסמים" מוכיחים כמה המטאפורה על הסמים עשירה בסימבוליות. מלחמות בדרך כלל מאופיינות בשני צדדים – שחור או לבן, המלחמה בין כוחות הטוב לכוחות הרוע. המונח שימוש בסמים אסורים מושפע מהסימבוליות אשר מופיעה בשפה ובתמונות אותם אנו רואים מדי יום בחברה בה אנו חיים (Manderson, 1995).

נחמני ואור-אל (2011) הציגו את נושא השימוש הרפואי במריחואנה כדרך להשגת לגליזציה של סמים בדרך של הבנייה חברתית. באופן הדרגתי מנוצל נושא זה להיות תהליך ליצירת לגליזציה לשימוש אישי חופשי וחוקי במריחואנה. מדינת ישראל התירה בשנת 2000 את השימוש במריחואנה לטובת צרכים רפואיים לחולים הנדרשים בכך בהוראת רופא. המריחואנה הותרה לגידול לצרכים רפואיים בצורה ממוסדת ומבוקרת ובכל הצטרפה ישראל לשורה של מדינות מתקדמות המתירות שימוש זה. כיום ישנם אלפי חולים בישראל שמקבלים קנאביס רפואי למטרות בריאותיות. אחת מתופעות הלוואי של התרת

נושא זה היא זליגה של קנאביס רפואי לשוק הפרטי ושימוש לא חוקי בסם זה. מקרי האלימות גדלו והמאבק על שטחי גידול והתרים לגידול הפכו להיות עזים. מכאן זלג הנושא לנושא כללי יותר של גליזציה של סמים קלים. קבוצות מסוימות באוכלוסייה דורשות מזה זמן רב לאפשר עישון של סמים קלים בחוק ובפרט של סם המריחואנה. תומכי דרישה זו הגיעו לייצוג מפלגתי והמודעות לנושא עלתה בצורה משמעותית תוך שישנו שיח פתוח אודות נושא זה באמצעי התקשורת השונים.

היחס לסמים במדינות העולם

השימוש בסמים והסחר בהם מהווה איום גלובלי ונחשב לסכנה לסדר הציבורי וליציבותן של החברות השונות. מדו"ח שהציג האו"ם עולה כי בשנת 2008 כחמישה אחוזים מאוכלוסיית העולם בגילאים 15-64 השתמשו בסמים מסוכנים לפחות פעם אחת (אשד ובניטה אבן טוב, 2011), סמים מסוכנים הם חומרים פסיכואקטיביים אשר ידועה להם השפעה על מערכת העצבים המרכזית וכן הם משפיעים על תהליכים נפשיים, חשיבתיים ורגשיים. חומרים אלו משנים את מצב התודעה המנטלי של המשתמש בהם וביניהם סוגים ממשפחות הסמים המדכאים, הנרקוטיים, המעוררים והגורמים להזיות. סמים אלו נצרכים במגוון דרכים והם עשויים לגרום למוות בגין נטילת מנת יתר או תגובה קיצונית של הגוף לסם (ליאני, 2002).

יחס החברה כלפי סמים משתנה ממדינה למדינה ומחברה לחברה אך ניכר כי ישנן שתי אסטרטגיות עיקריות אשר נוהגות בהן המדינות השונות. אסטרטגיית המלחמה ואסטרטגיית הסבלנות. חברה אשר נוקטת בשיטת המלחמה (כמו ישראל וארה"ב) מקפידה להעלות את המודעות לאיסור לשימוש בסמים, מאזכרת את האכיפה המתקיימת והענישה הצפויה בגין כך כאשר המטרה היא להפחית את השימוש וליצור חברה נקייה מסמים גם דרך הרתעת הציבור וגם דרך פגיעה בזמינות של הסמים לציבור. כדי לפגוע בזמינות של הסמים מקצה המדינה משאבים לגילוי מקומות בהם מגדלים סמים, לאיתור סוחרי סמים ולכידה של משתמשים בסמים. מנגד, ישנן חברות אשר בוחרות לנקוט בשיטת הסבלנות כאשר הולנד היא המדינה הידועה ביותר כנוקטת בשיטה זו. בשיטה זו החברה נוקטת בגילויים של סבלנות כלפי השימוש בסמים תוך שהיא מעלימה עין משימוש מוצנע (בהולנד – בבתי קפה ייעודיים) ובכמויות של שימוש עצמי (אשד ובניטה אבן טוב, 2011).

מדינת ישראל נוקטת כאמור בגישה של מלחמה בסמים וישנה ענישה הקבועה בחוק בעניין שימוש בסמים. במקרה של החזקת סם מסוכן לשימוש עצמי יכול האדם לקבל עד שלוש שנות מאסר בפועל פלוס קנס כספי. על החזקת סם שלא לשימוש עצמי יכול העונש לנסוק עד עשרים שנות מאסר פלוס קנס כספי וישנו קנס ועונש מאסר בפועל חובה לאדם שמדיח קטין להשתמש בסמים (אשד, 2000).

במדינת ישראל היחס כלפי השימוש בסמים עבר שינויים ברבות השנים. בשנות ה-60, המדינה בחיתוליה, מלחמת ששת הימים, אופוריה בחברה הישראלית, החברה המגדירה עצמה "הומוגנית", שירים נגד הנורמות המקובלות בחברה מצונזרות (דון יחיא וזיסר, 1999), כל אחזקת סם נחשבת כאחזקת סם מסוכן בפקודת הסמים (טייב, 2014). גם בשנות ה-70 במדינת ישראל,